

Condicions laborals i de vida dels artistes i professionals de la cultura després de la pandèmia

Victoria Ateca i Anna Villarroya

l'ObservatoriSocial

Crèdits

Observatori Social de la Fundació "la Caixa"

Fundació "la Caixa", 2022

Plaza de Weyler, 3
07001 Palma

Disseny gràfic i maquetació:

www.bernatfont.com

Imatge de la portada:

La Diferencia
www.ladiferencia.tv

Edició i revisió de textos:

Susana Alés

**Identificació de la importància d'investigar
el sector cultural:**

Actúa, Ayuda, Alimenta (#AAA)

La Fundació "la Caixa" no s'identifica necessàriament
amb l'opinió dels autors d'aquesta publicació.

Recerca i elaboració de l'informe

Victoria Ateca, Universidad del País Vasco / Euskal
Herriko Unibertsitatea

Anna Villarroya, Universitat de Barcelona

En memòria de Victoria Ateca

Índex

04	1. Resum
04	2. Idees principals
05	3. Objectius de l'informe
05	4. Característiques dels professionals de la cultura
05	Sociodemogràfiques
05	Laborals
06	Econòmiques
07	5. Canvis en la modalitat i la forma habitual de treball
07	6. Salut, benestar i qualitat de vida dels artistes i els professionals de la cultura en relació amb les seves condicions laborals
10	7. Perspectives per als joves treballadors de la cultura
11	8. Conclusions
13	9. Actuacions proposades
14	10. Característiques de l'estudi
15	11. Els organismes internacionals i l'abordatge de l'impacte de la pandèmia en el sector cultural
15	12. Els estudis sobre la situació dels professionals de la cultura: marc general
16	13. Els estudis sobre la situació dels professionals de la cultura a Espanya
17	14. Referències

1 Resum

Aquest informe analitza les condicions laborals i de vida dels treballadors del sector cultural a Espanya a partir de les dades d'una enquesta feta a 1.384 artistes i professionals de la cultura l'any 2022. Els resultats de l'estudi posen de manifest les particularitats de l'activitat d'aquests professionals, accentuades en part per l'efecte de la pandèmia, i quin impacte ha tingut aquesta circumstància sobre el seu nivell de benestar. La recerca ha permès d'aprofundir en altres aspectes, com ara el valor que els professionals de la cultura atorguen a la seva pròpia feina o quina percepció tenen sobre el valor que la societat concedeix a les activitats culturals.

2 Idees principals

1

Tan sols el 5% dels professionals de la cultura creuen que la societat considera que la seva feina és essencial, malgrat el paper clau de la cultura com a element d'inclusió i de benestar individual i social.

2

Més de la meitat dels professionals perceben dificultats a l'hora de viure de la seva feina i la majoria, el 80%, pensen que la societat ignora la precarietat i la irregularitat que la caracteritzen.

3

Entorn del 70% dels professionals de l'àmbit cultural diuen que pateixen la pressió del temps i el fet de no poder desconnectar de la feina, mentre que en el conjunt de treballadors espanyols aquesta xifra era de gairebé el 60% l'any 2019.

4

Quasi el 60% dels professionals declaren uns ingressos inferiors als 1.500 euros mensuals procedents de la seva activitat cultural, molt per sota del salari mitjà i medià. A aquesta precarietat material cal afegir-hi la dificultat d'aconseguir un equilibri personal, familiar i professional.

5

Els joves pateixen pitjors condicions materials i de vida que no altres grups d'edat. Així, el 70% dels menors de 35 anys viuen amb dificultats econòmiques i el 63% treballen de manera irregular. També són el grup que manifesta menys equilibri entre la seva vida personal, familiar i professional, i el que més ha considerat abandonar la seva activitat.

3 Objectius de l'informe

Aquest estudi pretén aproximar el lector no tan sols a les condicions professionals, sinó també a les condicions de vida i benestar dels diversos col·lectius d'artistes i professionals de la cultura, amb el focus d'interès en la situació després de l'impacte de la covid-19.

L'estudi, que engloba la totalitat del territori espanyol i dels sectors culturals, es planteja, a més, tres objectius específics:

- Definir les característiques sociodemogràfiques i la situació laboral dels professionals de la cultura, amb un èmfasi especial en les seves perspectives de futur.
- Analitzar la salut, el benestar i la qualitat de vida percebuda dels professionals de la cultura i la seva relació amb les condicions laborals.
- Comprendre les percepcions del valor social de l'activitat cultural i creativa tant en el col·lectiu com en el conjunt de la societat.

4 Característiques dels professionals de la cultura

Sociodemogràfiques

La descripció dels trets sociodemogràfics de les persones que van participar en l'enquesta mostra una presència superior de dones (53%), de professionals amb estudis superiors (81%) i de nacionals (93%), i l'edat mitjana dels enquestats és de 44 anys. L'estructura familiar més freqüent és la de parella amb fills (32%) o sense fills (28%).

Laborals

Pel que fa a l'activitat laboral, s'observa més presència de professionals que treballen per compte d'altri (43%), seguits pels que treballen per compte propi (26%) i els que combinen totes dues situacions (17%). L'elevat percentatge d'activitat autònoma entre els professionals culturals i creatius es troba en línia amb la mitjana dels països de l'OCDE (29%). Els treballadors per compte d'altri o per compte d'altri i propi de la mostra es troben distribuïts de manera igualitària entre el sector públic i el privat, amb una participació del 40% en tots dos casos. El 20% restant d'aquests treballadors es troben en el sector privat sense ànim de lucre. La proporció d'homes i dones en cadascun dels sectors és similar, tret del sector privat empresarial, amb una presència més elevada d'homes. En l'estudi dut a terme, els nivells educatius més elevats tenen més presència en el sector públic. En termes contractuals, aproximadament el 50% dels enquestats té contracte indefinit (el 53% segons xifres de l'INE, 2020); el 27%, contracte temporal (en comparació amb el 14% segons l'INE, 2020), i el 6% declara que treballa sense contracte. El règim de dedicació completa és el més freqüent entre aquests treballadors per compte d'altri o per compte d'altri i propi (64%), seguit de la dedicació a temps parcial (25%) i l'ocasional (11%). Segons les dades de l'INE, el 2020, el 88% de l'ocupació cultural era a temps complet.

A més, cal tenir en compte altres condicions laborals especialment adverses que afecten la qualitat de vida d'aquests professionals. El 44% dels enquestats va declarar que desenvolupava –o que en algun moment havia desenvolupat– la seva activitat de manera irregular.

A fi de caracteritzar la mobilitat dels professionals, cal destacar que el 61% dels enquestats va treballar només en una comunitat autònoma, però que el 10% ho va fer en quatre comunitats o més. Durant els últims anys, gairebé el 60% ha treballat a Madrid (19%), Catalunya (17%) o Andalusia (9%). Aquestes dades són coherents amb les estimacions de mobilitat interprovincial del SEPE, que assenyala Madrid, Màlaga, Barcelona i València com les principals destinacions per als contractes laborals culturals i que calcula una taxa de mobilitat interprovincial de les activitats artístiques per a l'any 2021 del 19,1%, notablement superior a la taxa mitjana de totes les activitats, que és del 14,8%. Els homes tenen més mobilitat que les dones, cosa que també passa pel que fa a les persones amb nivells formals d'educació inferiors en comparació amb els professionals amb estudis universitaris. D'altra banda, les dades del SEPE recullen una presència escassa en aquesta mobilitat dels majors de 45 anys i dels professionals estrangers (Observatori d'Ocupacions, 2022).

Pel que fa al sector artístic i cultural en el qual es desenvolupa principalment l'activitat professional, el 42% dels enquestats va declarar que treballava en el sector de les arts escèniques, seguit del sector audiovisual i multimèdia (16%) i el patrimonial (11%).

El 2021 aquests professionals van dedicar, de mitjana, el 51% del total del temps de treball a activitats pròpies del sector cultural i creatiu. D'aquestes, les activitats a les quals es va dedicar més temps van ser la gestió (28% del temps entre els qui la van esmentar), la interpretació (27%), l'educació (24%), la producció i la creació artística (totes dues amb un 23%) i la direcció (21%).

Econòmiques

La contribució mitjana d'aquests professionals a la renda bruta mensual aproximada de la llar va ser del 58%. Si ens centrem en les activitats culturals, observem que aquestes pugen al 69% del total de la renda laboral d'aquests professionals, excloent-ne els altres membres de la llar. En termes monetaris, el 57% dels enquestats va declarar que percebia menys de 1.500 euros mensuals procedents de la seva activitat cultural, i només un 18%, més de 2.000 euros. Això significa que un elevat percentatge de professionals perceben remuneracions de la seva activitat cultural molt inferiors a la renda salarial mediana (1.757 euros) i mitjana (2.087 euros) del 2021, segons les dades procedents de l'*Enquesta anual d'estructura salarial* de l'INE per a aquell any. A més, en el 36% dels casos, aquests professionals perceben unes rendes inferiors al salari mínim interprofessional (965 euros mensuals el 2021), percentatge molt superior al de la mitjana dels treballadors de l'economia espanyola (19,4%).

El sector va ser un dels que va perdre més contractes laborals durant la pandèmia, segons l'Observatori d'Ocupacions (2022) del Servei Públic d'Ocupació Estatal (SEPE). Segons l'enquesta, el 28% dels professionals van considerar, durant la crisi sanitària, abandonar la seva activitat creativa. Els treballadors joves de fins a 35 anys (36%), els de les arts plàstiques (33%) i els de les arts escèniques i audiovisuals (31%) van ser els qui més es van plantejar aquesta alternativa.

L'estudi també ha permès observar que, en el 34% dels casos, la pandèmia va suposar disminucions en les rendes procedents de les activitats creatives. Pel que fa a les activitats no creatives, el 31% dels participants va manifestar que havia percebut les mateixes rendes, mentre que un 24% va indicar que les seves rendes havien disminuït. De les persones que havien perdut ingressos, el 80% va declarar que no havia recuperat el nivell anterior a la pandèmia.

Pel que fa a la pregunta de si havien experimentat dificultats econòmiques en els últims divuit mesos com a conseqüència de la pandèmia de la covid-19, el 46% dels professionals enquestats va contestar que sí, mentre que el 43% va assenyalar que no havia experimentat dificultats econòmiques.

5

Canvis en la modalitat i la forma habitual de treball

La situació de pandèmia generada per la covid-19 també ha alterat altres aspectes relacionats amb les condicions laborals, com ara la modalitat habitual de treball en les tasques culturals. La pandèmia ha fet disminuir gairebé 11 punts percentuals el percentatge de professionals que treballen en modalitat presencial i col·laborant amb altres professionals. No obstant això, aquesta continua sent la modalitat més habitual de treball en les tasques culturals (36%). La modalitat de treball en línia que experimenta un augment més destacat és la de caràcter col·laboratiu, amb més de set punts percentuals de diferència en el nou context generat per la covid-19.

La major part dels enquestats feia la seva feina de manera col·laborativa, i un 64% dels enquestats no va veure alterada aquesta manera de treballar. No obstant això, un 11% va passar de treballar de manera col·laborativa a fer-ho individualment.

Pel que fa al treball presencial o en línia, el 63% va treballar de manera presencial tant abans com després de la pandèmia, mentre que el 19% va deixar de treballar de manera presencial per fer-ho en línia. D'aquestes xifres, es desprèn que actualment el 32% dels enquestats treballa principalment en línia. D'aquests, al voltant d'un 40% ja ho feia abans, mentre que un 60% s'ha adaptat a aquesta modalitat després de la pandèmia.

6

Salut, benestar i qualitat de vida dels artistes i els professionals de la cultura en relació amb les seves condicions laborals

La pandèmia no tan sols ha afectat les condicions laborals dels individus, sinó també la seva salut i el seu benestar emocional. En el 36% dels casos es van sol·licitar informació, assessorament i suport extern en qüestions de salut i benestar emocional.

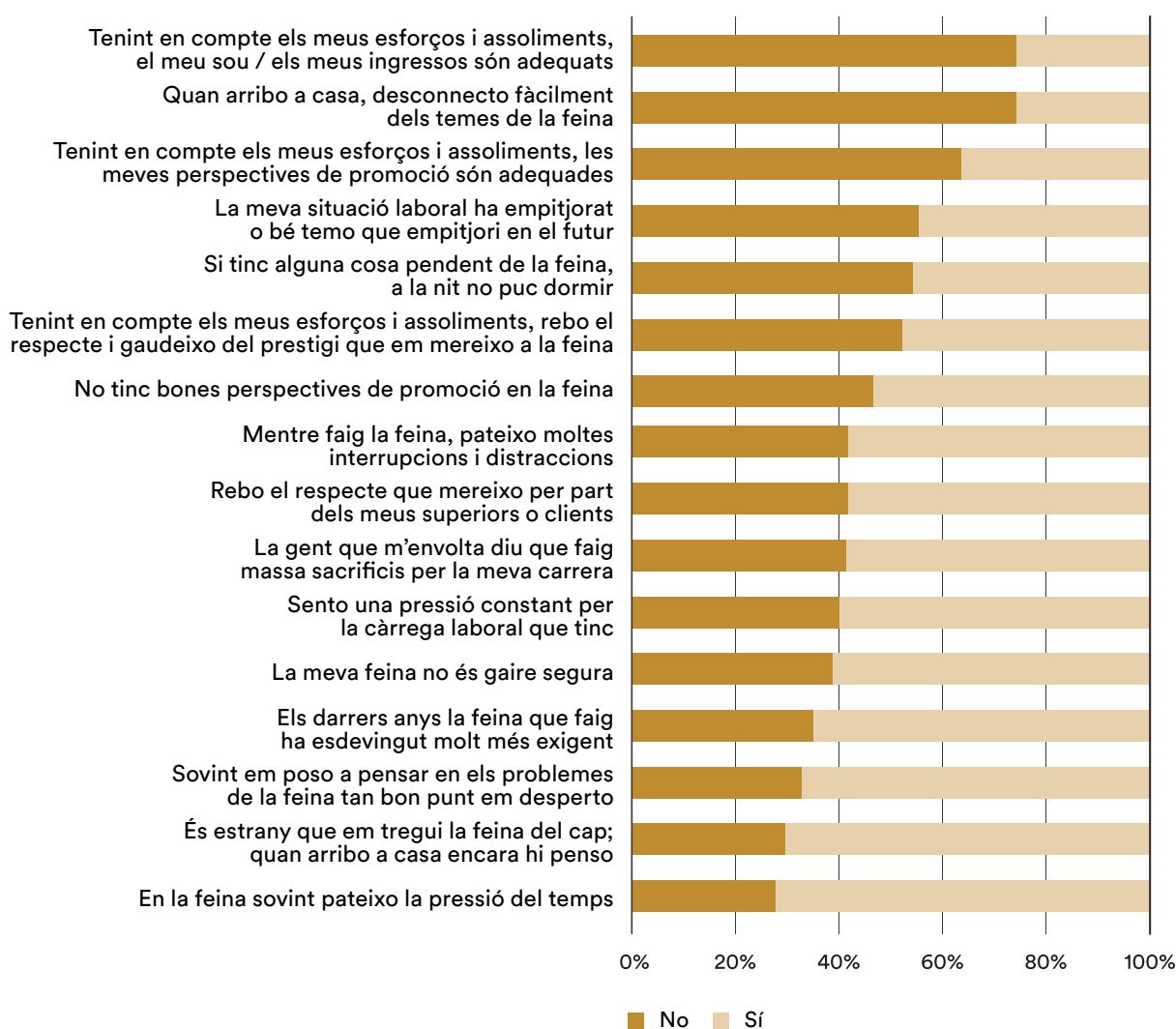
Per als treballadors del sector, la precarietat material, el difícil equilibri entre la feina i la vida familiar i personal, com també les dificultats vinculades a l'emprenedoria es tradueixen en baixos nivells de benestar. En aquest context, entorn del 70% dels professionals enquestats manifesten que pateixen la pressió del temps en la seva feina i que no poden desconnectar (per damunt del 60% del conjunt dels treballadors espanyols que, el 2019, deien que patien la pressió del temps en la feina). Prop del 65% també diuen que els darrers anys la feina ha esdevingut molt més exigent, i el 60%, que pateixen una pressió constant per la càrrega de feina.

A més, només el 36% dels entrevistats va aconseguir, sempre o gairebé sempre, un equilibri entre la vida personal, familiar i professional, i aquest equilibri va ser molt més difícil entre els joves de fins a 35 anys, els homes i els professionals amb baixa qualificació acadèmica formal.

El tipus de llar on resideix l'enquestat també impacta en la percepció d'equilibri entre les tres esferes. Així, les llars unipersonals, de parelles sense fills i amb altres persones van ser les llars on va resultar més difícil aconseguir l'equilibri entre la vida personal, la familiar i la professional.

Gràfic 1. Percepció de precarietat tant en les condicions laborals com en el reconeixement social

Relació entre esforç, recompensa i compromís excessiu amb la feina

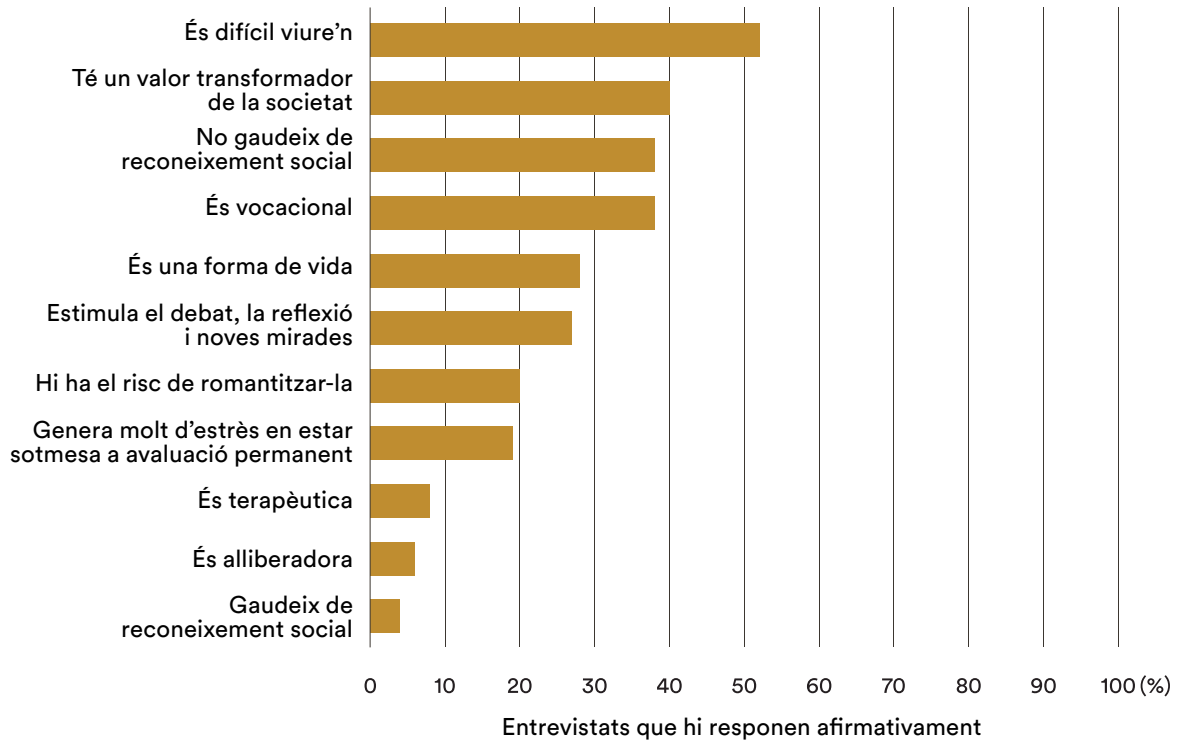
Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta feta a artistes i professionals del sector cultural a Espanya el 2022.

La situació de pandèmia ha posat en relleu, sobretot durant el període de confinament, el paper fonamental de la cultura per combatre l'aïllament i la soledat. Si bé organismes internacionals com la Unesco i alguns governs consideren que la cultura és un bé essencial o públic, només el 5% dels professionals enquestats pensa que la societat considera que la seva feina és essencial.

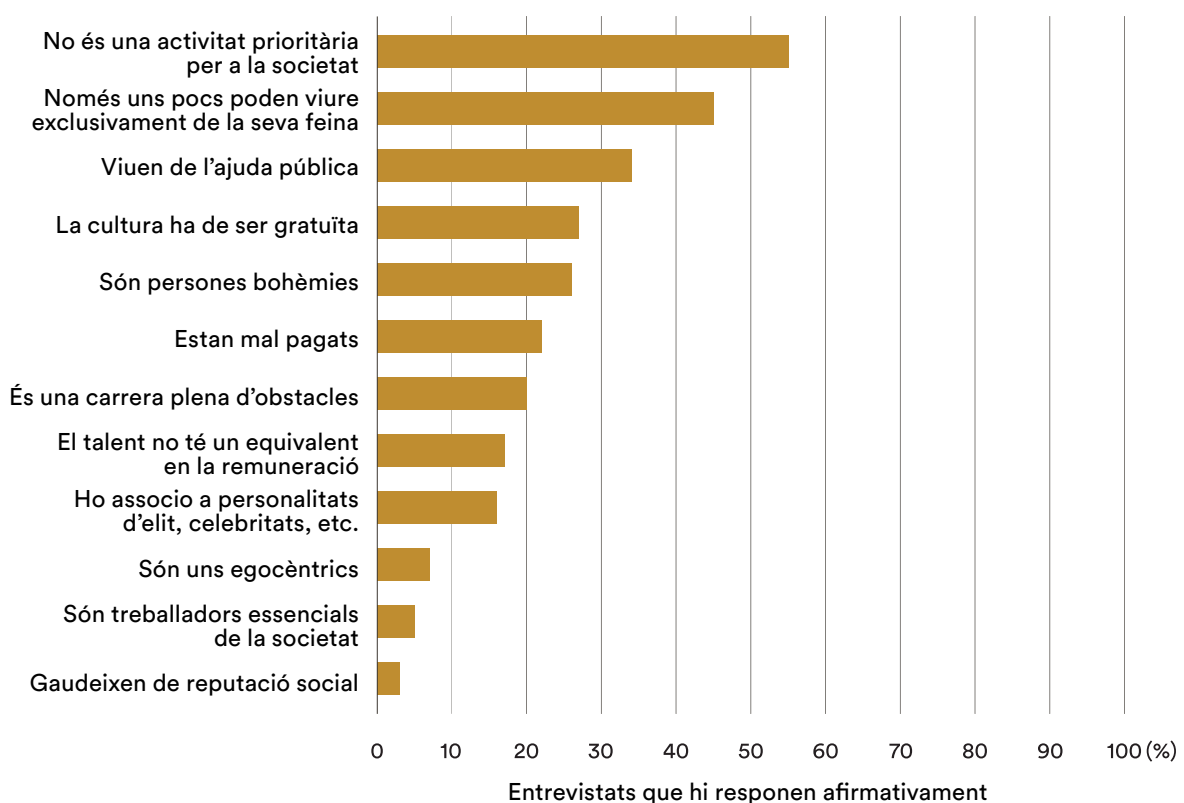
La pròpia percepció sobre el valor transformador de la seva feina en la societat és més favorable: el 40% afirmen que la tasca que fan és capaç de millorar els nivells de salut i de benestar de la població, la inclusió dels col·lectius més vulnerables, o bé construir entorns vitals sostenibles en els quals els ciutadans es puguin reconèixer, identificar i desenvolupar.

Gràfics 2a i 2b. Discrepància entre la valoració pròpia i la percepció del valor que la societat atorga al treball cultural

Gràfic 2a. Percepció dels entrevistats sobre la seva feina artística i cultural

Gràfic 2b. Consideració dels entrevistats sobre la percepció que la societat té de la feina que fan

Abans de l'estudi que s'ha dut a terme, la valoració dels mateixos artistes sobre la seva feina i la percepció sobre el valor que la societat atorga a la seva activitat era un tema que no havia estat gaire –o gens– explorat. L'estudi, doncs, ha permès d'abordar aquesta qüestió. El 52% perceben dificultats a l'hora de viure de la seva feina; el 38% consideren que el seu ofici és vocacional i mancat de reconeixement social; el 45% pensen que la societat percep que només uns pocs poden viure exclusivament del seu treball; el 22%, que la societat creu que estan mal pagats; el 20%, que la societat considera la seva carrera com plena d'obstacles, i el 17%, que la societat percep que el talent s'hauria de reflectir en la remuneració.

Malgrat les campanyes impulsades durant la pandèmia per visibilitzar les dificultats que vivia el sector en aquelles circumstàncies, només el 18% dels professionals enquestats han advertit una millora en la percepció de la societat entorn del valor del treball cultural. Tanmateix, la millora de les condicions de vida dels artistes i professionals de la cultura, a més a més d'un reconeixement social més gran, implica també millores professionals i econòmiques. En aquest sentit, cal que al valor mercantil del treball cultural puguem afegir-hi el valor que aquest treball té per a la societat. Per tant, cal encoratjar les campanyes de conscienciació de la societat sobre les activitats culturals que vagin més enllà de les accions de promoció dels sectors professionals.

7

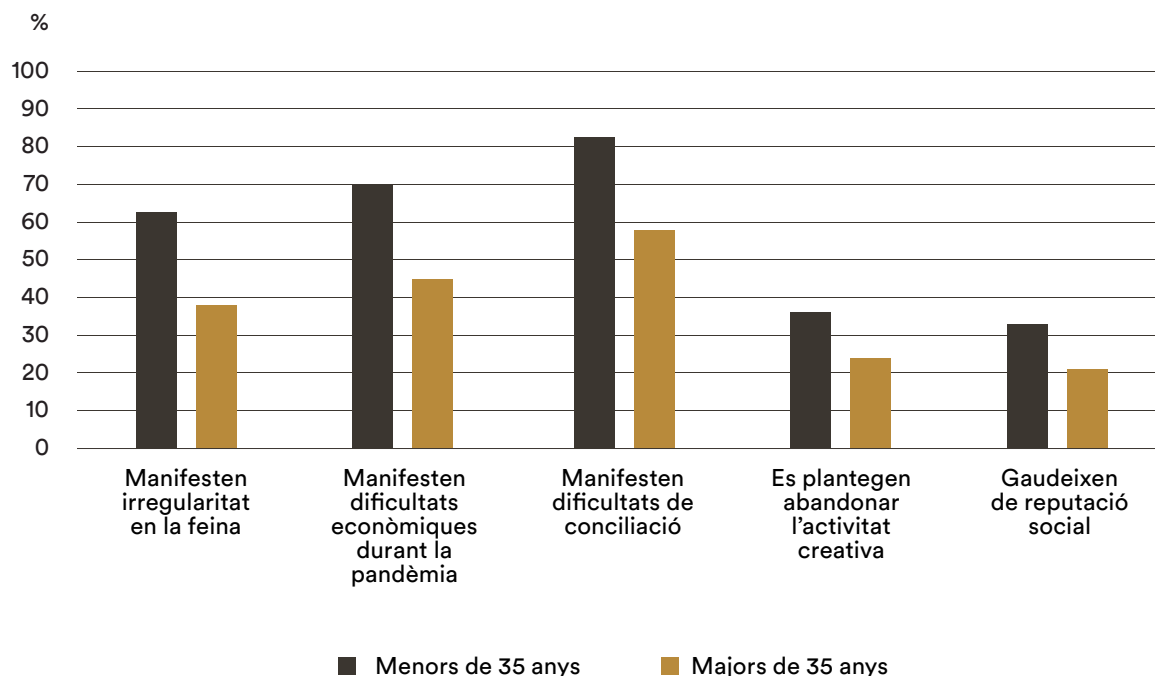
Perspectives per als joves treballadors de la cultura

Els professionals més joves pateixen unes condicions laborals pitjors que els altres enquestats: és el grup més afectat –ara mateix o en el passat– per les situacions laborals irregulars. Per comparació a l'altra franja d'edat estudiada, la dels majors de 35 anys, més del 60% dels joves per sota d'aquesta edat han patit alguna situació d'irregularitat en la seva feina (per als altres enquestats, aquest percentatge no arriba al 40%). També han estat els que han viscut de manera més generalitzada dificultats econòmiques durant la pandèmia (70%), mentre que entre els altres professionals enquestats la incidència és prou més reduïda (45%).

Els professionals menors de 35 anys són també els que manifesten més dificultats per assolir un equilibri entre la vida personal, familiar i professional, com també nivells més baixos de control intern, és a dir, una proporció més baixa de joves considera que la seva vida depèn més d'ells que no pas de les circumstàncies.

Possiblement, com a resultat d'aquestes dificultats, els treballadors de fins a 35 anys són el grup d'edat que més s'ha plantejat abandonar la seva activitat creativa (el 36%, enfront del 28% de l'altre grup d'enquestats), com també cercar feina creativa en un altre país (el 33%, per comparació al 24% del grup de majors de 35 anys). En aquest sentit, cal esmentar el risc creixent de descapitalització del sector que representen tant la pèrdua d'ocupació com l'abandó de l'activitat creativa o del país per treballar a l'estranger.

Gràfic 3. Percepció de la precarietat en les condicions laborals
Segons el grup d'edat

Font: elaboració pròpia a partir de l'enquesta feta a artistes i professionals del sector cultural a Espanya el 2022

8

Conclusions

Aquest estudi mostra la precarietat, tant material com de reconeixement social, a la qual estan sotmesos els professionals del sector cultural. Encara que aquest sector va generar vora el 2,4% del PIB el 2019 i el 3,5% de l'ocupació total el 2020, el seu valor va més enllà de la seva aportació a l'economia, ja que beneficia la societat en aspectes com ara la inclusió social, el benestar personal o l'educació.

L'estudi ha permès revelar les febleses estructurals del sector cultural, quant a les condicions laborals i de vida dels artistes i professionals de la cultura, i la seva consideració sobre la feina que fan i sobre la percepció que en té el conjunt de la societat. Segons els participants en l'enquesta, la societat no sol concedir gaire valor a la seva feina i a la figura del professional de la cultura, alhora que, en general, desconeix quines condicions laborals i de vida té. Tanmateix, la millora de les condicions de vida dels professionals de la cultura passa per un reconeixement professional i econòmic, a més a més de social. D'altra banda, els artistes i els professionals de la cultura manifesten que la pandèmia de la covid-19 no ha fet sinó agreujar les condicions laborals, i ha fet que els seus nivells de benestar subjectius siguin baixos. Els més afectats han estat els menors de 35 anys, que s'han vist abocats, més que no els majors d'aquesta edat, a treballar algunes vegades de manera irregular, a banda d'haver d'afrontar amb més intensitat el desequilibri entre la seva vida personal, familiar i professional.

La covid-19 ha impactat especialment en les rendes procedents de les activitats creatives, i un 34% dels enquestats declara que ha experimentat disminucions en aquestes rendes, mentre que un 24% indica que ha experimentat disminucions en les rendes procedents d'activitats no creatives. Els efectes han estat desiguals per als professionals dels diversos sectors.

La situació de pandèmia generada per la covid-19 també ha alterat altres aspectes relacionats amb les condicions laborals, com ara la modalitat habitual de treball en les tasques culturals. Així doncs, la modalitat de treball en línia de caràcter col·laboratiu és la que ha experimentat un augment més destacat en el context de pandèmia, si bé el percentatge de professionals que treballa en modalitat presencial i col·laborant amb altres professionals continua sent el més elevat en les tasques culturals (36%).

L'estudi també ha permès aproximar-nos a la percepció d'aquests professionals pel que fa a la salut, el benestar i la qualitat de vida, i la seva relació amb les condicions laborals. Només el 36% dels enquestats aconsegueix, sempre o gairebé sempre, un equilibri entre la vida personal, la familiar i la professional en l'àmbit cultural. No obstant això, s'observen diferències significatives per grups sociodemogràfics. Així doncs, els joves menors de 35 anys, els homes i els professionals amb baixa qualificació acadèmica formal de la mostra acusen més aquesta manca d'equilibri.

A diferència d'altres estudis, aquest ha tingut en compte les característiques sociodemogràfiques dels enquestats en l'anàlisi de les condicions de vida. Això ha permès aproximar-se a l'impacte desigual de la covid-19 en els diferents col·lectius de treballadors. Així doncs, col·lectius que normalment ja es troben en situacions més precàries, sobretot el dels joves, han estat els que més han acusat els efectes de la pandèmia. En aquest sentit, l'alternativa d'abandonar l'activitat creativa o d'emigrar com a conseqüència de la pandèmia va ser considerada, sobretot, per individus menors de 35 anys.

L'estudi també ens ha permès observar patrons diferents en funció del gènere dels treballadors. Així doncs, les dones, en una proporció més elevada que els homes, creuen que la situació de confinament ha millorat la percepció social sobre el valor de la feina dels artistes i els professionals de la cultura. D'altra banda, els homes, en una proporció més elevada que les dones, es van plantejar abandonar l'activitat creativa o buscar feina creativa en un altre país.

9 Actuacions proposades

1

Desenvolupament i aplicació de l'estatut de l'artista

A la necessitat de desenvolupament i aplicació de l'estatut social de l'artista a Espanya, cal afegir-hi la seva adequació futura, un cop aprovat, a l'estatut europeu de l'artista, que establirà un marc per a les condicions de treball i unes normes mínimes comunes per a tots els països de la Unió Europea. Calen, doncs, mesures que garanteixin la sostenibilitat de les carreres professionals dels artistes i els treballadors de la cultura.

3

Disposició de dades i estadístiques precises, actualitzades, comparables i desglossades per variables sociodemogràfiques sobre ocupació i ingressos

Disposar d'aquestes dades permetria efectuar un seguiment continu de la situació dels artistes i els professionals de la cultura a fi de dissenyar polítiques sòlides que garanteixin una preparació millor davant de futures crisis. També cal fer estudis els resultats dels quals arribin a la societat per tal que aquesta sigui capaç d'apreciar el valor de la cultura i, consegüentment, el valor de la feina d'aquests professionals. És especialment interessant fer un seguiment de les condicions laborals dels joves professionals, ja que això permetrà comprendre millor les seves entrades i sortides del mercat, les seves maneres de col·laborar i també les funcions i retribucions per subsectors.

2

Implementació de mesures de conciliació

Cal aplicar mesures orientades a l'equilibri entre la vida professional i la vida privada dels artistes i els professionals de la cultura, de manera que es puguin millorar les condicions de vida d'aquests professionals i es pugui contribuir així a una reducció de la informalitat en el sector.

4

Remuneració adequada d'artistes i creadors en els nous models de negoci digitals

La pandèmia ha fomentat l'ús de mitjans digitals i ha posat encara més en relleu la necessitat d'avançar cap a models de negoci digitals que comportin una remuneració justa per a artistes i creadors.

5

Suport a programes i iniciatives de formació que permetin el desenvolupament professional

Aquestes actuacions han de facilitar l'accés a l'aprenentatge i la formació permanents, permetre millorar les capacitats i la reconversió professional per tal d'ajudar en la transició de l'educació a l'ocupació cultural i creativa, així com fomentar la col·laboració amb altres artistes i la mobilitat internacional.

6

Polítiques específiques per als diversos sectors de la cultura

Les polítiques que es confeccionin i s'apliquin en l'àmbit cultural han de tenir en compte la diversitat de sectors, indústries i treballadors: en concret, els seus models de producció i de negoci, les seves estructures de costos i la seva forma jurídica, però també la diversitat d'origen, gènere, edat, classe social, etc., dels professionals, que acaben determinant, en gran mesura, la seva formació i el seu currículum professional.

7

Reconeixement de la importància de l'activitat artística i de la cultura

El reconeixement del valor individual, comunitari i social de l'art i la cultura, així com del seu valor econòmic, comportarà també més reconeixement de l'estatus de les persones que treballen en la cultura i les arts, cosa que facilitarà entorns de creació més segurs.

10

Característiques de l'estudi

L'estudi es basa en l'anàlisi de les dades recollides mitjançant una enquesta a una mostra d'artistes i professionals del sector cultural a Espanya. El disseny es va basar en treballs fets en altres països i en consultes a agents del sector que van col·laborar en les fases de confecció i validació del qüestionari. Es va invitar a participar-hi totes les persones que, directament o indirecta, es podien considerar treballadores del sector cultural a Espanya. La recollida d'informació es va fer a partir d'un qüestionari en línia, habilitat en les quatre llengües oficials del país, entre el març i el maig del 2022. Un cop eliminades aquelles respostes que no complien amb els criteris d'inclusió (un mínim d'un any d'experiència en el sector cultural, ser major de 16 anys i haver respost almenys una tercera part del qüestionari), la mostra va quedar composta per 1.384 artistes i professionals del sector.

11

Els organismes internacionals i l'abordatge de l'impacte de la pandèmia en el sector cultural

Durant els últims anys, els principals organismes internacionals s'han fet ressò dels efectes de la pandèmia en el sector de la cultura i les arts. Així doncs, el setembre del 2020, l'OCDE publicava l'informe *Culture shock: COVID-19 and the cultural and creative sectors*. Amb un enfocament regional i local, l'informe recollia l'impacte econòmic de la covid-19 en els sectors culturals i creatius, i recopilava una sèrie de polítiques de suport a empreses i treballadors culturals impulsades en diversos països durant la pandèmia. També el 2020 la Unesco publicava *La cultura en crisis: guía de políticas para un sector creativo resiliente*. Aquesta guia presentava les tendències més recents en l'àmbit de les polítiques aplicables al sector de la creació, i assenyalava les mancances del moment i les que ja hi havia abans de la pandèmia. El febrer del 2021, el Parlament Europeu publicava l'estudi *Cultural and creative sectors in post-COVID-19 Europe. Crisis effects and policy recommendations*, en què s'analitzaven els efectes de la pandèmia en les indústries culturals i creatives, així com les polítiques de suport al sector per part de les administracions públiques. El març del mateix any, el Parlament completava l'anàlisi amb la publicació *The Situation of Artists and Cultural Workers and the post-COVID-19 Cultural Recovery in the European Union*, que se centrava en les condicions de treball, en la precarietat i en la trajectòria professional dels professionals de la cultura i assenyalava el valor multidimensional i a llarg termini del sector.

Més recentment, en l'informe sobre el Pla de treball en matèria de cultura 2019-2022, publicat a finals de juny del 2022, la Comissió Europea emfatitzava la importància de continuar treballant en la millora de les condicions laborals i socials, així com en la millora de la resiliència de tots els professionals de la cultura i la creació. No obstant això, altres organitzacions, com ara l'OCDE, parlen de la necessitat de donar suport particularment als professionals d'alguns subsectors, atesa la situació de les indústries culturals i creatives, i d'examinar les condicions laborals del sector.

A aquest interès per part de diversos organismes internacionals, cal afegir-hi el de nombrosos governs, que, en aquests dos últims anys, han impulsat estudis per avaluar l'impacte de la pandèmia en el sector de les arts i de la cultura, així com l'impacte de les mesures aplicades per pal·liar-ne els efectes.

12

Els estudis sobre la situació dels professionals de la cultura: marc general

Són molts els estudis que han analitzat els trets distintius del mercat laboral dels artistes i els professionals de la cultura. Una part important d'aquests estudis s'ha centrat en les dificultats d'accés al mercat de treball, posant en relleu, entre altres aspectes, l'excés de titulats en relació amb l'ocupació generada pel sector, la importància del cycle vital en la presa de decisions vinculades a la carrera artística, la importància del talent, l'experiència i la reputació en comparació amb altres activitats, la gran incertesa davant l'acceptació del públic, la regulació dels mercats artístics i culturals o la diversitat en la sostenibilitat de les carreres creatives en funció de l'especialització triada.

Així mateix, diversos estudis s'han centrat en l'anàlisi de les condicions laborals dels artistes i els professionals de la cultura. Molts coincideixen a destacar el predomini de models de treball més flexibles, lligats a la contractació temporal, dedicacions a temps parcial, discontinuïtat, pluriocupació i feina per projectes. Aquesta flexibilitat acaba desembocant en una precarietat estructural del sector, caracteritzada també per retribucions més baixes si comparem els guanys dels artistes amb els d'altres professionals amb qualificacions similars. De fet, molts d'aquests professionals sobreviuen gràcies a altres ingressos familiars, i un percentatge important combina l'activitat creativa amb altres activitats, més per necessitat que per elecció. A aquests salaris mitjans baixos, s'hi ha d'afegir l'existència de grans desigualtats entre col·lectius (per raons de gènere, ètnia, edat, nivell educatiu, classe social, etc.).

Una àrea incipient de recerca és la relacionada amb els nivells de benestar i salut dels artistes i els professionals de la cultura. Amb caràcter general, cada vegada hi ha més estudis que posen de manifest les dificultats de conciliació familiar i laboral d'aquests professionals, cosa que deriva en nivells més baixos de benestar.

Més recentment, s'ha incidit especialment en les desigualtats que s'observen entre col·lectius. Una part important de l'estudi d'aquestes desigualtats s'ha centrat en les desigualtats per raó de gènere: les dones afronten més dificultats a l'hora d'accedir a determinades ocupacions culturals, progressar professionalment i aconseguir reconeixement i visibilitat per les seves obres.

13

Els estudis sobre la situació dels professionals de la cultura a Espanya

A Espanya s'han dut a terme diversos estudis per analitzar l'impacte de la covid-19, sobretot durant els primers mesos de la pandèmia. *The Compendium of Cultural Policies and Trends* proporciona, en el perfil d'Espanya, una descripció detallada de les característiques del sector cultural i creatiu per subsectors. També fa un seguiment de la incidència de la crisi en el sector i de les mesures aplicades.

Amb caràcter territorial, cal destacar l'enquesta elaborada per la Universitat de València sobre l'impacte a curt i a mitjà termini de la covid-19 en el sector cultural a la Comunitat Valenciana i, posteriorment, l'estudi d'*IvieLAB*, a partir de dades macroeconòmiques, però també els estudis duts a terme per altres organismes regionals, com ara el *Consell Nacional de la Cultura i de les Arts de Catalunya*, l'*Observatori Basc de la Cultura*, l'*Observatori de la Cultura Gallega* o la *Plataforma d'Empreses Culturals de Cantàbria*.

Així mateix, hi ha diversos estudis que han analitzat els efectes de la covid-19 en sectors específics, com ara l'estudi promogut per la Fundació Carulla sobre *l'impacte de la covid-19 en les arts de carrer* o el de la Xarxa Espanyola de Teatres, Auditoris, Circuits i Festivals de Titularitat Pública sobre *l'impacte de la covid-19 en exhibidors, companyies i productores escèniques*, entre altres.

En el marc de tots aquests estudis, es pot afirmar que els canvis en relació amb la feina en el sector cultural i artístic al llarg del 2020 són atribuïbles, sobretot, a les mesures de distanciament social, que van dificultar la comunicació, el treball en equip i el tracte directe amb el client i van propiciar l'ús de tecnologies digitals al lloc de treball, tots ells factors molt importants a l'hora de dur a terme la comesa professional.

14

Referències

Garrido, A. (dir.) (2021): Estudio de impacto del COVID-19 en exhibidores, compañías y productoras escénicas. FAETEDA i Xarxa Espanyola de Teatres, Auditoris, Circuits i Festivals de Titularitat Pública.

Hill, K. (2022): Artists in the pandemic: Recent and long-term labour force trends, informe SIA 56. Hamilton, Ontario: Hill Strategies Research Inc.

International Federation of Arts Councils and Culture Agencies (2022): ¿Una crisis de carreras sostenibles? Análisis de las condiciones laborales de los(as) trabajadores(as) independientes de las artes y la cultura.

Noonan, D. S., i P. H. O'Neill (2021): The Arts and Culture Sector's Contributions to Economic Recovery and Resiliency in the United States: Key Findings. Washington DC: National Assembly of State Arts Agencies.

Observatorio de Ocupaciones (2022): Datos Básicos de Movilidad. Contratación y movilidad geográfica de los trabajadores de España. Dades de 2021. Madrid: Servei Públic d'Ocupació Estatal. Ministeri de Treball i Economia Social.

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa" (2018): Participació cultural i benestar. Què ens diuen les dades?.

OCDE (2022): The Culture Fix: Creative People, Places and Industries. París: Local Economic and Employment Development (LEED), OECD Publishing.

Parlament Europeu (2021): Research for CULT Committee. The Situation of Artists and Cultural Workers and the post-COVID-19 Cultural Recovery in the European Union: Policy Recommendations.

Rodríguez-Camacho, J. A., et al.: Artists in the COVID-19 pandemic. Use of lockdown time, skill development, and audience perceptions in Colombia and Spain. A: Salvador, E; Navarrete, T., i Srakar, A. (ed.): Cultural Industries and the COVID-19 Pandemic, Routledge.

Spiro, N., et al. (2021): The Effects of COVID-19 Lockdown 1.0 on Working Patterns, Income, and Wellbeing Among Performing Arts Professionals in the United Kingdom (April–June 2020), *Frontiers in Psychology*, 11:594086.

Voices of Culture (2021): Voices of Culture Report. Status and Working Conditions for Artists, Cultural and Creative Professionals.

Fundació "la Caixa"